

Sanja Cvetnić

POUKA IZ ZNANSTVENOG DOMOLJUBLJA

UDK: 08.2 K. Prijatelj (048.8)

Prikaz izdanja:

PRIJATELJEV ZBORNİK I., (Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji br.32), 622 str.

PRIJATELJEV ZBORNİK II., (Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji br.33), 688 str.

Zbornik radova posvećenih sedamdesetogodišnjici života Kruna Prijatelja, Split 1992.

Izdanje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

Urednik: mr. Joško Belamarić

Nije u hrvatskom jeziku bez razloga nastala sintagma "izdavački pothvat", jer ona iskazuje kako se u domaćem izdavaštvu doista katkada radi o avanturi, putovanju u nepoznato i golemom naporu koji iziskuje objavljivanje knjiga. Upravo takav napor prepoznajemo u jednom od najopsežnijih i najvrjednijih izdavačkih pothvata iz struke povijesti umjetnosti u ratnom razdoblju – dvostrukom svesku "Prijateljeva zbornika" u izdanju Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu. U vrijeme kada su spomenici i baština (konačno!) zauzeli prve stranice novina i časopisa, ali nažalost tek kao primjeri još jednoga brutalnog napada i oštećenja, splitski su se kolege odlučili na objavljivanje monumentalnih "Priloga povijesti umjetnosti u Dalmaciji" u čast akademiku Kruni Prijatelju. Vrijednost tih izdanja šira je i od doprinosa struci i od dostojne čestitke svojemu profesoru, znanstveniku i sugrađaninu za sedamdeseti rođendan.

U uvodniku urednika Joška Belamarića prepoznata je muka pionirskoga krčenja puta koji vodi k ispravnom tumačenju i vrednovanju domaće baštine:

"Bez obzira na to što se čitav taj posao radio u vremenu u kojemu društvo nije trebalo memoriju – Prijatelj, Karaman, Fisković i drugi – uzeli su na se da memoriju ne samo očuvaju, nego i restituiraju, jer bez toga mogu bujati samo motivi o baštini koja je beznačajna, kao sve što je feudalno ili građansko; ili kao mit o baštini kojoj nigdje nema premca."

Nastavljajući tako shvaćati odgovornost povjesničara i povjesničara umjetnosti, koji se ustrajanjem na memoriji i znanstvenoj istini suprotstavljaju razornome mitu, urednik Belamarić i Uredništvo (Zoraida Demori-Staničić, Davor Domančić, dr. Jasna Jeličić-Radonić, mr. Vanja Kovačić, mr. Radoslav Tomić) objedinili su osamdeset i četiri znanstvena rada hrvatskih i inozemnih istraživača hrvatske umjetničke baštine u kriznome vremenu njezina tjelesnog opstanka. Izdanjem "Prijateljeva zbornika" podigli su još jedan zaštitni zid pred hrvatske spomenike, koji štiti od zaborava, ali ne zaklanja pogled, nego ga bistri.

Znanstveni radovi u "Prijateljevu zborniku" slijede kronološki razdoblja od prehistorije do suvremene umjetnosti, s najvećim brojem priloga o renesansnome, manirističkome i baroknom razdoblju. Time su urednici dosljedno naznačili žarišne studijske i istraživačke interese akademika Prijatelja, koji se mogu pratiti i kroz dojmljivu bibliografiju njegovih radova od 1944. do 1992. godine. Arsen Duplančić pregledno je razložio stotine bibliografskih jedinica u odjeljcima: knjige, znanstveni i stručni članci, članci u enciklopedijama, članci u novinama, predgovori katalogima izložaba te intervjui.

Koja nam nova znanstvena svjetla donosi "Prijatelj zbornik"? S obzirom na obujam ponudene građe, to je zaista teško procijeniti i vrednovati u kratkome prikazu. Tek će daljnja istraživanja i budući istraživači, svatko na svome području, istinski uočiti taj doprinos. Splitski genius loci potakao je Perislava Petrića, Karla Jurišića, Ennia Stipčevića, Dešu Diana, Vladimira Rismonda, Duju Rendića Miočevića, Tončija Burića i Duška Kečkemeta na istraživanje bogate arheološke, likovne, glazbene i književne kulture grada, koja nije uvijek bila dostojno društveno shvaćena niti vrednovana (usp. članak posljednjeg autora "Umjetnička djela na srušenom sustipanskom groblju u Splitu"). Izdvojimo još neke skupine radova i pojedine priloge. Uvijek zanimljive ikonografske probleme tumači veliki broj autora: Radoslav Katičić ("Kontinuitet pisane predaje od Salone do Splita"), Zlatko Gunjača ("O podrijetlu motiva križa od ljiljana"), Ivo Babić ("Tri splitske srednjovjekovne skulpture s erotskom tematikom"), Joško Belamarić ("Ovum struthionis – Simbol i aluzija na anžuvinskoj škrinji sv. Šimuna u Zadru i na pali Piera della Francesca za Federica da Montefeltro"), Ivana Prijatelj ("O nekim primjerima spajanja istočnih i zapadnih ikonografskih shema u djelima majstora dalmatinske slikarske škole"), Igor Fisković ("Nebeski Jeruzalem' u kapeli Blaženog Ivana Trogirskog"), Augusto Gentili ("Il telero di Giovanni Bellini per Agostino Barbarigo: strategia e funzione"), Pietro Zampetti ("Ancona, Bellini, Carpaccio"), Milan Pelc ("Lepantska bitka i pomorski ratovi s Turcima 1571./1572. na grafikama Martina Rote Kolunića"), Zoraida Demori-Staničić ("Uvod u posttridentsku zavjetnu sliku u Dalmaciji uz prijedlog za Sante Perandu") te Stefania Mason Rinaldi ("Una coppia di amanti fra mito e allegoria addenda a Palma il Giovane").

Ipak, najveći broj priloga posvećen je poznavanju i pravilnijem tumačenju talijansko-hrvatskih umjetničkih veza u različitim oblicima, od stilskih utjecaja do boravka umjetnika u drugim kulturnim krugovima ili uvoza naručenih umjetnina iz Italije. Budući da je Zbornik priređen "in onore" Kruni Prijatelju, takav tematski odabir dolazi prirodno jer su upravo njegova istraživanja postala gotovo sinonimom povezivanja dvaju kulturnih ozračja. Svoje prinose objavili su: Wladimiro Dorigo i Pina Belli D'Elia o tipologiji jadranskog kapitela XI. stoljeća i o autorstvu kapitela na trogirskoj katedrali, Emil Hilje o vjerojatnom autorstvu Antonija Veneziana na gotičkim freskama u crkvi sv. Šime u Zadru. Vedrana Delonga i Samo Štefanac pišu o importu arhajske majolike gotičkoga razdoblja u Bribiru i o terakotnom reljefu Bogorodice s Djetetom u Velom Selu na otoku Visu, a Maja Bonačić-Mandinić o emilijanskoj medalji u Splitskom arheološkom muzeju čiji put dolaska u Hrvatsku još nije poznat. Janez Höfler i Radovan Ivančević ukazuju na suprotne, talijanske i lokalne uzore za dekorativna arhitektonska rješenja na šibenskoj katedrali i u trogirskoj kapeli bl. Ivana Trogirskoga. Giuseppe Bergamini upozna nas s odličnim zagrebačkim slikarom (Battista da Zagabria), koji je djelovao 1468. u Udinama, a Lovorka Čoralčić s djelovanjem obitelji staklarskih majstora Dragan iz Dalmacije u Muranu. Sante Graciotti i Emanuela Sgambati u zajedničkom radu "Sulla fonte italiana del raguseo Izgovorenie od crkve od svet Marie de-Lorite" ukazuju na talijanski izvornik hrvatskome prijevodu. Ivan Matejčić obogaćuje katalog renesansne skulpture u Hrvatskoj, Ivo Petricioli opus Lorenza Luzza, a Stanko Kokole predlaže kipara Leonarda Petrovića kao vjerojatnog autora oštećena reljefa Snage iz Gradskog muzeja Rupe u Dubrovniku. Josip Čuzela i Nada Grujić upoznaju nas s graditeljskim radom Talijana na našoj obali: Gian Girolama Sanmiche-lija kod Šibenika i Francesca della Volpaija na Šipanu. O pojedinim slikarskim i kiparskim djelima talijanskih majstora koja su narudžbama ili izravnom djelovanjem umjetnika postali dio hrvatske baštine pišu Marija Stagličić, Nina Kudiš, Radoslav Tomić i Cvito Fisković. Giuseppe Maria Pilo objavljuje reljefne tlocrte Splita i Zadra na pročelju venecijanske crkve Santa Maria del Giglio. Vedrana Gjukić-Bender obrađuje temu iz primijenjene umjetnosti na jedinstvenom predmetu noćnog sata u Dubrovniku, bliskog sličnoj skupini satova koji su se izrađivali u drugoj polovici XVII. stoljeća u Rimu. Silvia Meloni-Trkulja podsjeća na izgubljeni autoportret splitskoga slikara Sebastiana Devita, koji je dvadesetih godina XVIII. stoljeća djelovao u Venetu. Vladimir Marković u prilogu "Neopaladijevske jednobrodne crkve 18. stoljeća u sjevernojadranskoj Hrvatskoj" objavljuje opsežne rezultate istraživanja skupine crkava XVIII. stoljeća, koje tipski pripadaju venecijanskoj arhitekturi Settecenta. Arsen Duplančić dokazuje na temelju novopronađenog ugovora iz 1791. godine autorstvo mletačkoga kipara Pietra Onigu za oltar crkve Gospe od Pojšana u Splitu. Priloge poznavanju različitih aspekata dodira talijanske i hrvatske kulture objavljuju i Ksenija Rozman ("Slikar Simone Pomardi in

Potopisec Edward Dodwell"), Neda Anzulović ("O biblioteci Petra Hektorovića (1487.-1572.) i Petra Nisitea (1775.-1866.) u Starom Gradu na Hvaru"), Tonko Maroević ("Tri danteovska prizora Bartola Markovića i Danteov portret Petra Zečevića") i Ivo Lentić ("Bilježnica dubrovačkog zlatara Matka Delalije").

Ova opsežna nabranja mogli bismo nastaviti i dalje, nespomenutim radovima na temu starohrvatske arhitekture, arheologije, spomeničke plastike, gradnje utvrda i svetišta, tipologije srednjovjekovne sakralne arhitekture, dalmatinskih motiva u slikarstvu dvadesetoga stoljeća... Za brojna i različita buduća istraživanja posezanje za "Prijateljevim zbornikom" bit će nezaobilazan početak rada. Jedino na taj način, istraživanjem i objavljivanjem rezultata istraživanja, mogu se spomenici izložiti i predložiti širem krugu istraživača, a time i pridružiti cjelokupnom europskom kulturnom naslijeđu, na koje se toliko pozivamo. Ratno razdoblje možda nije pogodovalo istraživanjima (ovaj zbornik to ne potvrđuje), ali ako naši spomenici ostanu neobrađeni i time nepoznati, neće na ispravan način ući niti u zajedničku svijest Hrvata o sebi samima niti u svijest drugih naroda o Hrvatima i Hrvatskoj.

Na posredan način, pridonoseći poznavanju domaće baštine, urednici i autori "Prijateljeva zbornika" pružaju nam i pouku iz znanstvenog domoljublja, pouku koja progovara čak i kroz suhoparno nabranje bibliografskih radova akademika Krune Prijatelja. Ona je skromna u svojoj scenografiji, ne maše zastavama, ali je temeljna i ugrađuje se polako u svijest generacija, tvoreći predodžbe o vlastitom identitetu, vrijednosti i dostojanstvu. Jednom stvorena, ta se svijest, srećom, ne može oružjem uništiti. A njezinom ispravnom oblikovanju pridonosi jedino neprekidan rad i još mnogo izdanja poput ovoga. Hrvatskoj baštini potrebna je odluka poput one koju je intimno donio Aldo Palazzeschi:

"L'antico solitario nascosto
non nasconderà più niente
alla gente."